

Finanspagten – forkert timing af stramninger

af Christian Groth, lektor, ph.d., Økonomisk Institut, Københavns Universitet

For knap en måned siden underskrev den danske regering sammen med 24 andre af de 27 EU-lande den omdiskuterede finanspagt. Hermed har regeringen bundet sig selv og fremtidige regeringer til at føre stram finanspolitik mere end godt er. De underskrivende lande er nu i gang med at udmønte pagtens budgetregler i den nationale lovgivning eller endda i forfatningen, som pagten lægger op til. Irland skal dog først have en folkeafstemning. Hvis EU-domstolen finder, at et underskrivende land ikke inden en tidsfrist har indrettet sin budgetlov i fuld overensstemmelse med finanspagten, kan landet idømmes en bøde på op til ½ pct. af BNP. I Danmark er budgetreglerne ved at blive indarbejdet i den bindende og permanente budgetlov om udgiftsloft (for henholdsvis stat, regioner og kommuner) over rullende fireårige perioder, som regeringen er på vej med.

Problemet ved alt dette er, at finanspagten vil være en yderligere stopklods for effektiv krise- og arbejdsløshedsbekæmpelse i Europa. Også i et langsigtet perspektiv kan dens virkninger blive problematiske.

Finanspagten viderefører reglen fra den såkaldte stabilitets- og vækstpagt fra 1997 om, at i hvert enkelt år må det offentlige budgetunderskud ikke overstige 3 pct. af årets BNP. Det offentlige budgetunderskud udgøres af de offentlige udgifter, inklusive udgifter til investeringer, minus de offentlige indtægter. Denne differens dækkes ved offentlig låntagning. Problemet ved 3 pct.-reglen er, at den - trods de tilknyttede undtagelsesbestemmelser - er alt for snæver. Ud af de 13 år euroen har eksisteret, har selv Tyskland overtrådt reglen i fem af årene. Reglen giver ikke nok råderum, når der er brug for det. For et land, der bliver ramt af et økonomisk tilbageslag, får reglen let den absurde konsekvens, at finanspolitikken skal strammes, selv om situationen kalder på det modsatte.

Denne konsekvens forstærkes af finanspagtens supplerende regel om, at hvert år må landenes såkaldt *strukturelle* budgetunderskud, dvs. budgetunderskuddet rensset for konjunkturudsving, højst være ½ pct. af BNP (dog op til 1 pct. for lande med offentlig gæld væsentligt under 60 pct. af BNP). Hvor hurtigt det strukturelle underskud skal nedbringes synes til en vis grad overladt til EU-kommissionens vurdering.

Det *faktiske* offentlige budgetunderskud var for EU-landene i gennemsnit ca. 5 pct. af BNP i 2011, og for Danmark 4 pct. af BNP i 2011 (ifølge regeringens skøn, december 2011) og forventes at blive 5,5 pct. i 2012. I USA ligger det på det dobbelte niveau. Det *strukturelle* budgetunderskud i 2011 for EU-landene i gennemsnit er af EU-kommissionen beregnet til knap 4 pct. og for Danmark 2

pct. (hvor dog finansministeriet siger knap 1 pct.). Stort set overalt overtrædes altså både 3 pct.-grænsen og "op til 1" pct.-grænsen. De høje tal er ikke årsag til krisen, men en følge af det fald i produktion og beskæftigelse, som krisen har skabt. Alligevel har EU-kommissionen givet 23 af de 27 EU-lande påbud om at *stramme* finanspolitikken, hvilket landene, herunder Danmark, er i fuld gang med. Dette vil uundgåeligt forlænge krisen og den rekordhøje arbejdsløshed, der i EU nu er på 10,7 pct. af arbejdsstyrken.

Det er en koordineret *ekspansiv* finanspolitik, der er brug for. De fleste af landene nord for Middelhavsbeltet har betydelige betalingsbalanceoverskud og vil kunne gennemføre en ekspansiv finanspolitik. Det ville gavne både beskæftigelse og skatteindtægter i *alle* EU-landene. Der mangler ikke vigtige opgaver – tænk på transport, energi, miljø og klima.

Jamen må ikke også det offentlige holde igen med sine udgifter, når de enkelte husholdninger og virksomheder er nødt til det? Nej, tværtimod. Når hele den private sektor er i gang med at nedbringe sin gæld, er det ødelæggende, hvis den offentlige sektor gør det samme. Det vil kun gøre "hullet" i den samlede efterspørgsel endnu større. Derved vil det faktisk *modvirke* de gældstyngede husholdninger og virksomheders bestræbelser. De private indtægter *går ned*, når det offentlige skærer ned. Og virksomhederne har ikke lyst til at investere, når der ikke er afsætningsmuligheder.

Det er EU-landene i Middelhavszone, Portugal iberegnet, der er blevet pålagt de hårdeste sparekrav. I hvert eneste af disse lande på nær Malta forventes der nu negativ BNP-vækst i 2012. Også for eurozonen som helhed forventes negativ vækst, altså en gentagelse af den negative vækst i 2009 – deraf betegnelsen "double dip". Skrumpende BNP giver færre skatteindtægter og større sociale udgifter. Samtidig øges gældsbyrden, der måles som den offentlige gæld i forhold til BNP. Finansmarkederne ved selvfølgelig godt dette, og sydeuropæiske statsobligationer forbliver derfor i lav kurs. Det er disse forhold, der har fået nobelprismodtageren i økonomi Joseph Stiglitz til at kalde finanspagten *selvmordspagten*.

Massearbejdsløshed er ikke alene en byrde for dem, der direkte rammes, men også for samfundsøkonomien fremover. Når ad åre konjunkturerne vender, står samfundet med en mindre produktionskapacitet, end hvis en hurtig indsats imod krisen havde fundet sted. Det effektive arbejdsudbud vil være mindre pga. den modløshed og det tab af kvalifikationer og af "learning by doing", som er en følge af langvarig arbejdsløshed. Ligeledes vil udviklingen af ny teknologi være hæmmet pga. virksomhedernes tilbageholdenhed med investeringer under krisen. Lavere produktionskapacitet i fremtiden betyder lavere skatteindtægter i fremtiden. Som fremtrædende amerikanske forskere (fx Bradford DeLong og Lawrence Summers) har godtgjort, er det på ingen måde sikkert, at man får sundere offentlige finanser på længere sigt ved at spare under krisen – resultatet kan blive det modsatte. Det er, når økonomien kører i højt gear, at der bør spares, ikke når den kører i lavt gear.
